

פּרָקִי אָבוֹת

שַׁעֲרֵי צִיּוֹן

חֵלֶק ב

פְּרָקִים ג-ד

מִסְפָּרֵי וּדְרָשׁוֹתַי שֶׁל מוֹרְנוּ וְרַבֵּנוּ

הַגָּאֹן הַגָּדוֹל רַבִּי בֶן-צִיּוֹן מוֹצְפֵי שְׁלִיט"א

בֹּא יְבוֹא בְּשָׁנֵי רֵאשִׁים:

דְּרוּשִׁים לְכָל חִפְצָיו, דְּבַר דְּבַר עַל אֶפְנָיו,
מְעוֹרְרִים הַלֵּב לִירְאָה - כָּל אֲמָרָיו,
עַל דְּרָדָה הַאֲגָדָה דְּרָכָיו,
"דוֹרֵשׁ צִיּוֹן" בְּמִיּוּ.

אוֹצֵר פְּרוּשִׁים וְחֻדוּשִׁים, בְּאוּרִים וּמְאֻמְרִים,
הַמְּאִירִים לְאֶרֶץ וְלַדָּרִים,
מְלַקְטִים מִסְפָּרֵי רַבּוֹתֵינוּ הַרְאֻשׁוֹנִים
בְּשֵׁם "רֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן" מְכַנִּימִם.

נִדְפַס פֹּה עִיר-הַקֹּדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם ת"ו
נִסָּן ה'תש"פ

תוכן העניינים

13..... מועשה רב

פרק ג

א..... מושנה א

דורש ציון: גדלתו של עקבֵּיָא בן מהללאל ואו דקדוקי לשון המשנה והו גבהות הלב בעבודת ה' וחו תקון הגוף והנשמה וידו עבודת ה' של האדם פִּיחִיד בעולמו וחו שלש ה'ראיות' הנצרכות לאדם ויטו דרכי המלחמה בגאונה הפסולה וכו אהבת ה' ויראתו וכא הנהגות רבותינו בזכירת יום המות וכבו באורים לשלש ההתבוננויות במשנתנו וכגו רמזים בכתובים למאמרי התנא וכו

ראשון לציון: ההתבוננות מצילה מן החטא ואו ראית העינים והתבוננות השכל והו ההתבוננות לפרטיה וזו

ב..... מושנה ב

דורש ציון: מעלת רבי חנינא בן תרדיון וכו מושב לצים ולזו המקום בו שורה השכינה ולחו למוד בחבורה ולמוד ביחידות ומו תקון הנפש והעולמות ומבו נצול הזמן וחשיבותו ומגו שכר וענש על כל-רגע ומו למוד התורה חשוב לכל-אדם ומחו שכרם של לומדי תורה ונהו ראשון לציון: להתפלל למען שלום המלכות וכו מעלת המלכות ומשפטיה ולו מעלת העסוק בתורה וחמרת בטולה ולגו בגנות מדת הליצנות ולו השראת השכינה על העוסקים בתורה ומאו מעלת התכרותא בעסק התורה ומהו

ג..... מושנה ג

דורש ציון: מעלותיו של רבי שמעון בר יוחאי ונחו קביעות אכילה - בשלשה וסזו חובת הזמון פִּשְׁקָבְעוּ אכילתם יחדו וסחו המצוה לעסק בתורה וסטו למוד תורה של ממש בסעודה ועאו אכילה לשם-שמים ועבו תורה ובכרות - תקון "קיא צאה" ועדו מעלת הלמוד על השלחן ועדו פסוקים ומזמורי תהלים במהלך הסעודה ועדו קדשתו של שלחן האכל ועדו דרך-אריך בסעודה ועדו

ראשון לציון: אמירת דברי-תורה ליד השלחן הנה חיוב ונחו בגנות האכילה בלא דברי-תורה ונטו

משנה ד..... פב

דורש ציון: מעלות רבי חנינא בן חכינאי ופבו שעות הלילה - לשנה ולעמל התורה נתנו ופהו זהירות מספנה בדרךכים ופחו אמונה ובטחון בה' לבדו וצו עשה לה רב וצו השגחה פרטית וצו בטול תורה - העוון וחמתו וצו דרכי ההשגחה וקו ראשון לציון: חובה לעסק בתורה בזמן המסגל לכה ופבו

משנה ה..... קב

דורש ציון: מעלותיו של רבי נחוניא וקבו מעלותיהם של העוסקים בתורה וקבו עבודת ה' - תנאי לפרנסה וקבו הנהגות הנתפס לצבא המלכות וקבו הצלה מהמלכות וקבו ראשון לציון: החיוב לקבל על תורה וקבו גנות הפורק מעליו על תורה וקבו הענשים על פריקת על תורה וקבו

משנה ו..... קיז

דורש ציון: השראת השכינה על עשרה וקבו השראת השכינה על חמשה וקבו שכינה שורה על שלשה וקבו דרגות בהשראת השכינה לעוסק בתורה וקבו דבר שבקדשה - בעשרה וקבו מעלת האחדות וקבו שעבוד כחותיו של האדם לתורה וקבו לבוא לבתי-כנסיות ולבתי-מדרשות וקלבו ראשון לציון: מעלתו של עסק התורה ברבים ובחיד וקבו

משנה ז..... קלד

דורש ציון: צדקותו של רבי אלעזר וקלדו יחס האדם אל ממונו וקלדו באיזה אופן יש לתת צדקה? וקמדו ממון טהור לצדקה וקמוו רבי יעקב ורחבריו וקמטו מעלת הלמוד בדרך וקנגו מעלת החזרה על הלמוד וקנטו חמרת הפסקת הלמוד וקסו המעלה שבלמוד התורה בלילה וקסאו לפי חיצוני ולפי פנימי וקסדו ענש הפסקת הלמוד וקסהו ראשון לציון: חובת הצדקה וגדריה וקלדו חמרת הפסקת הלמוד וקמו

משנה ח..... קעב

דורש ציון: מעלות התנא רבי מאיר וקעבו ענשו של השוכח למודו וקפו השכחה - ענש ויסורים וקפגו שנון וחזרה וקפדו סוגי התועלת שבשנון ובחזרה וקפוו סגלות לזכרון התורה וקפחו הגורמים לשכחת התורה וקצו שכחת התורה מתוך אנס וקצבו תורה שהיא משרש נשמתו וקצדו בטול תורה בקביעות וקצוו ראשון לציון: שכחת התורה - האסור וחמתו וקעבו השוכח תורתו מחמת אנס וקעטו

משנה ט..... קצט

דורש ציון: מעלות רבי חנינא בן דוסא וקצטו משקל היראה ורהו הקדמת היראה לתקמה וריו שבחם של הצדיקים וריו התקמה - מתנה, והיראה - מעשה וריו שמירת הברית וריו זכיה בתורה עם יראת שמים ורכו קנין התקמה - לפי היראה! ורכו מצוות שאדם דש בעקביו ורכו

ראשון לציון: יראה קודמת לתקמה וקצטו דרכי קנין התקמה והיראה וריבו תקמה ומעשים טובים ורכו

משנה י..... רלג

דורש ציון: מעלותיו של התנא רבי דוסא בן הרפינס ורלגו שנה ראויה ושנה שאינה ראויה ורלחו מניעת שנה למען תלמוד תורה ורמאו שמירת הגוף לצורך למוד התורה ורמגו הדרך הנכונה בשתיית יין ורמהו מעלות היין ורמחו הזמן לשיתת הילדים ורנאו למוד התקמות על-פי דרך התורה ורנבו פרוש המשנה בדרך מליצה על חיי האדם ורנגו ראשון לציון: אהבת הבריות ואהבת ה' ורלגו אבוד הזמן - פמהו פמות! ורלטו סמיכות משנתנו למשניות הקודמות ורנו

משנה יא..... רנה

דורש ציון: מעלותיו של רבי אלעזר המודעי ורנהו השמירה על קדשת ההלכה ורנוו חלול המועדות - כפירה בעקר ורסבו קדשת המועדות ורסגו עוון הלבנת פנים וחקמתו ורסהו השמירה על קדשת הברית ורסחו חשיבות כבוד התורה ולומדיה ורסטו ציות לחכמים - קיום התורה וערכו

ראשון לציון: הגורמים לאדם להפסיד עולמו הבא ורנהו חמרת הענש וטעמיו ורסהו

משנה יב..... עדר

דורש ציון: רבי שמעאל ומעלתו ועדרו ציות לגזרות החכמים וערהו זריזות בעבודת ה' ורעוו עמידה בנסיון בזמן הפטירה ורפגו מלחמת היצר הרע ורפדו דרך-ארץ כלפי לומדי התורה ורפזו מעלת הענוה לעבודת ה' ורצו הנהגת ישראל בין האמות ורצאו מנוי של שררה על הצבור ורצדו קבלת כל-אדם בשמחה ורצוו

ראשון לציון: פנים שוחקות ומאירות ורפהו שיכות משנתנו למשניות הקודמות ורפזו

משנה יג..... רצט

דורש ציון: דבורים בטלים וגנותם ורצטו צדקה כראוי - תנאי לעשירות ושיו שמירת הפה לדברים שבקדשה ושיגו ארבעה סוגי דבור ושידו

ראשון לציון: הרחקה מן העברה ורצטו סיגים וגדרות לתורה ולמצוות ושב חבור כל-חלקי המשנה ושיאו

משנה יד..... שטז

דורש ציון: רבי עקיבא משמר את התורה ושטזו האדם - צלם אלקים ושב צלם אלקים בבני-ישראל ושכהו ענינים הפוגמים ב"צלם אלקים" ושכהו חביבותו של עם-ישראל ושלבו חביבות כפולה על היגיעה ושלזו לעבד את הבורא כבנים לאביהם ושמו התורה - מתנה יקרה מאת הבורא ושמהו

ראשון לציון: שלש המעלות החביבות ושטזו מעלת ישראל בהשואה לאמות ושכהו חביבות התורה ושכדו שיכות מאמרי המשנה זה לזה ושלבו

משנה טז..... שמו

דורש ציון: בחירת האדם ודין שמים ושמוו דין שמים - ברחמים ושנו

ראשון לציון: ידיעה ובחירה ושמוו דיני שמים ושמוו

משנה טז..... שנה

דורש ציון: שכר הצדיקים לעמת שכר הרשעים ושנהו הנאות העולם-הזה והשפעתו ושסאו נשמת הצדיקים כערכו ושסגו חובת ההוראה והתוכחה ושסגו הנשמה ערבה למעשי האדם ושכהו שכר וענש בעולם-הזה ושעו כל-חיייו של האדם נרשמים בשמים ושעבו ענשי האדם על חטאייו ושעגו מהות הסעודה העתידה לבוא ושעוו סוף האדם - למיתה! ושעוו ראשון לציון: האדם בעולם פלקוח בחנות ושנהו

משנה יז..... שעה

דורש ציון: מעלות התנא רבי אלעזר בן עזריה ושעהו תורה ודרך-אריך ושפוו קיום העולם בזכות התורה ושצוו דרך-אריך על-פי משפטי התורה ותו דרכים המביאות ללמוד התורה ותגו מעלת הלמוד יחד עם יראת שמים ותוו מעלת למוד המוסר ותיו הקדמת יראת שמים לתורה ותטזו תורה עם מדות מתקנות ותכאו דעת להבחין בין טוב לרע ותכגו בחירה בטוב השלם ותכדו רוחניות, השכל והדעת ותכזו למוד תורה מתוך הדחק ותכטו התורה היא המקור לשפע ותלבו המוסר הנלמד מהקמח הטחון ותלדו ברכת הפרנסה בזכות התורה ותלוו ארבע דרכים שבתורה רמוזות במשנה ותלחו עבודת ה' מתוך תמימות ותמו ראשון לציון: מדות והנהגות התלויות זו בזו ושעהו משקל החכמה והמעשה ותאו

משנה יח תמב

דורש ציון: כָּל־חֻכְמוֹת תָּבֵל - בַּתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה וְתַמְבּוּ
 ראשון לציון: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חֲסִמָּא וְתַמְבּוּ הַתּוֹרָה וְהַחֻכְמָה וְתַמְגוּ

פרק ד

משנה א תנא

דורש ציון: מַעֲלוֹת בֶּן זֹמָא וְתַנְאִי זְהִירוֹת בְּחֻכְמַת הַסּוּד וְתַנְהוּ רַב וְתַלְמִיד וְתַנְטוּ לְמוֹד
 מְכַלְאֲדָם - גַּם מִפְּשׁוּטֵי הָעָם וְתַסְאִי קִבְּלַת תּוֹעֵלַת מִן הַרְשָׁעִים וְתַסְבּוּ לְמוֹד מִדְּרָכֵי
 הַכְּסִיל וְתַסְהוּ מַעֲלַת הַצְּדִיק עַל הַרְשָׁע וְתַסּוּ נִצּוּל הַמְּדוּת לְעַבְדֵּת ה' וְתַעֲבּוּ לְהַמְעִיט
 בְּתַעֲנוּגוֹת וּבְתַפְנוּקִים וְתַעֲדוּ דְרָכֵי מַלְחָמַת הַיֵּצֵר וְתַעֲשׂוּ שֶׁל הַשְּׂמִיחַ בְּחֻלְקוֹ וְתַעֲהוּ מַעֲלַת
 הָעֵמֶל וְהַטּוֹרֵחַ בְּעַבְדֵּת ה' וְתַפְאִי הַנְּהַגַת כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת מִדּוֹד הַמֶּלֶךְ וְתַפְכּוּ דְרָכֵי קִנְיָן שְׁלֵמוֹת
 הַמַּעֲלוֹת וְתַפּוּ

ראשון לציון: דְּרָכֵי קִנְיָן הַחֻכְמָה וְתַנְאִי כְּבוֹשׁ הַיֵּצֵר־הַרָּע וְתַסְדּוּ הַסְּתַפְּקוֹת בְּמוֹעֵט וְתַעֲדוּ
 הַכְּבוֹד הָאֱמִתִּי וְתַפּוּ עֲנָן שְׁלֵשׁ הַמְּדוּת וְשִׁיכּוּתָן זו לְזוֹ וְתַפְהוּ

משנה ב תצא

דורש ציון: מַעֲלוֹת הַתַּנְאִי בֶּן עֲזַאי וְתַצְאִי שְׂכַר הַמְּקַפְּדִים לְקַיִם 'מְצוֹת קְלוֹת' וְתַצְבּוּ הַפְּרָשׁ
 בֵּין הַמְּצוֹת וְהַעֲבְרוֹת וְתַקּוּ הַעֲלַמַת שְׂכַר הַמְּצוֹת וְתַקְבּוּ
 ראשון לציון: מְצוֹת וְעַבְרוֹת - קְלוֹת וְחַמּוּרוֹת וְתַצְאִי שְׂכַר הַמְּצוֹת וְעַנְשֵׁי הַעוֹנוֹת וְתַקּוּ

משנה ג תקו

דורש ציון: לְהֶאֱמִין וְלֹא לְהַפְּלִיג' וְתַקּוּ 'דַּלְתֵי וְלֵי יְהוֹשִׁיעַ' וְתַקְהוּ
 ראשון לציון: כְּבוֹד הַבְּרוּאִים וְתַקּוּ שִׁיכוֹת מִשְׁנַתְּנוּ לְמִשְׁנֵי הַקּוֹדְמוֹת וְתַקִּידוּ

משנה ד תקטז

דורש ציון: דְּרָכֵי הָעֲנוּהָ וְתַקְטַזוּ עוֹן מַחִיקַת שֵׁם ה' וְתַקִּיזוּ
 ראשון לציון: זְהִירוֹת מַגְּאָה וְחֻלּוּל ה' וְתַקְטַזוּ רַמָּה וְתוֹלְעָה בְּקֶבֶר וְתַקִּיחוּ חֲמַרְת עוֹן חֻלּוּל
 ה' וְתַקִּיטוּ סְמִיכוֹת מֵאֲמָרֵי הַמִּשְׁנָה וְתַקְכּוּ

משנה ה' תקד

דורש ציון: מעלת המלמד תורה לאחרים ותקדו מעלת הלמוד על-מנת לקיים ותקכו מצוות המתקיימות עם הלמוד ותקלאו מעלת המקיים מצוות ה' ותקלבו מעלות התנא רבי צדוק ותקלדו מעלת ההשתתפות עם הצבור ותקלזו דגמאות למשתתפים עם הצבור ותקמדו "לשמה" ו"שלא לשמה" ותקמוו האם מתר להתפרנס מן התורה? ותקנאו בלשאצר וכלי-המקדש ותקנהו הנאה משם המקדש ותקנהו ראשון לציון: למוד על-מנת ללמד ותקדו למוד תורה לשמה ותקלאו דרגות לומדי התורה ותקלוו אסור הנאה מדברי-תורה ותקלחו

משנה ו' תקסג

דורש ציון: רבי יוסי בן חלפתא ותקסגו קדשתו ולמדנותו של רבי יוסי ותקסזו כבוד הספרים ומחבריהם ותקעגו כבוד תלמידי-חכמים ותקעוו מעלת האדם "על הבריות" ותקפו המתפכד בכבוד תורתו ותקפבו חלול כבוד ספרי הקדש ותקפגו ראשון לציון: כבוד התורה ותקסגו שכר מכבד התורה וענש המחלה ותקסחו

משנה ז' תקפו

דורש ציון: המנעות מלדון דין-תורה ותקפו דין-תורה בכבוד ראש ותקפמו ראשון לציון: חובת הזהירות בדין תורה ותקפו הוו מתונים בדין ותקפזו "הגס לבו בהוראה" - פרושים נוספים ותקפטו

משנה ח' תקצא

דורש ציון: הנהגת דיגי ישראל ותקצאו ראשון לציון: אין לדון בתיירות! ותקצאו

משנה ט' תקצד

דורש ציון: מדה כנגד מדה ותקצדו קיום התורה בעניי ובעשר ותקצוו ללמוד בכל-מצב ותקצחו עני ועשר וחקניים ותרוו ראשון לציון: קיום התורה בעשר ובעני ותקצדו

משנה י' תריא

דורש ציון: רבי מאיר ורבנותיו ותריאו סגלת עסק התורה בכל-עת ותרידו חמרת הפסקת הלמוד ותרכבו תורה ויראת שמים יחדו ותרלאו שמחת התורה וטהרתה ותרגו ראשון לציון: תורתך קבע - ומלאכתך עראי ותריאו זהירות מגאווה ותרטוו חמרת עוון בטול תורה ותריטו שכר למוד התורה ותרכו

מושנה יא תרלה

דורש ציון: סיוע מן השמים למקמי המצוות ותרלהו שכר מקימי מצוות במסירות נפש ותרלו קיום המצוות בפעל ובמחשבת הלב ותרמאו ראשון לציון: ערכו של מעשה קטן ותרלהו תשובה ומצוות - שני חלקי ההגנה ותרלהו הדרך לקיום תכלית מעשי האדם ותרמכו

מושנה יב תרמה

דורש ציון: כבוד התלמידים ותרמהו שמירת כבוד הזולת ותרמהו למוד מהנהגת הצדיקים ותרמטו חובת ההכנעה בפני חכמי הדור ותרנבו ראשון לציון: זהירות בכבוד פל-אדם ותרמהו

מושנה יג תרנד

דורש ציון: מעלות רבי שמעון בר יוחאי ותרנדו צדיקים במיתתם קרויים חיים ותרנטו תשיבות שלשת הפתרים ותרסאו בגן בית המקדש ועבודתו ותרסבו מעלתו היתרה של פתך שם-טוב ותרסהו ראשון לציון: זהירות בלמוד התורה ותרנדו המעלות הראויות לכבוד ותרסדו מעלת הפתרים בדרך דרוש ותרעבו

מושנה יד תרעג

דורש ציון: קיום התורה - בחבירה ותרעגו ראשון לציון: קיום התורה - רק ברכ וחברים! ותרעגו חובת העמל וההשתדלות ותרעחו

מושנה טו תרעט

דורש ציון: יסורי הצדיקים ותרעטו הצדיקים נענשים בעולם-הזה ותרפוו ראשון לציון: צדיק ורע לו - רשע וטוב לו ותרעטו הנהגות דרכי שלום ותרפגו קרבת הגדולים - וְהִרְחִיק מִן הַפְּחוּתִים ותרפגו

מושנה טז תרפח

דורש ציון: הכנה לעולם-הבא ותרפחו ראשון לציון: עולם ההכנה ועולם השכר ותרפחו

מושנה יז תרצא

דורש ציון: מעלת קיום המצוות בעולם-הזה ותרצאו המחשת שכןן של המצוות לעולם-

הָבֵא וּתְרַצְדוּ תוֹעֵלֶת הַתְּשׁוּבָה בְּעוֹלָם-הַזֶּה בְּלִבְדִּי! וּתְרַצְדוּ הַפְּלִגַּת שְׂכָר הָעוֹלָם-הַבָּא וְתִשׁוּ
רֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן: שְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת וּתְרַצְדוּ

מושנה יח..... תשג

דורש ציון: תולדות רבי שמעון ומעלותיו ותשגו עת לדבר נעת לשחק ותשדו קרוב
רחוקים ותשגו

ראשון לציון: אופני הרצוי והנחמה ותשגו אופני הדבור כלפי אדם הנודר ותשהו הנקה
הראוי לרואה מעשי עברה ותשגו סמיכות משנתנו למשנה הקודמת ותשגו

מושנה יט..... תשט

דורש ציון: מעלות "שמואל הקטן" ותשטו סדור המשניות ותישבו
ראשון לציון: רעת השמחה במפלת הרשעים ותשטו

מושנה כ..... תשיד

דורש ציון: חכמת אלישע בן אבויה וסופו ותשידו זכות התורה ותשכאו מעלות רבי מאיר
בעל-הנס ותשכגו חשיבותה של כל-מצוה ותשכזו

ראשון לציון: תורה בזמנה ובשחרות ותשידו מי ראוי ללמד? ותשיטו באור ההבדל בין שני
המשלים ותשכבו חיצוניות ופנימיות ותשכדו

מושנה כא..... תשל

דורש ציון: גנות מדות הפעם והקנאה ותשלו תאות הממון והמאכל ותשלחו הפסד הכבוד
לעולם-הבא ותשלחו

ראשון לציון: שלשת סוגי הרעות ותשלו תוצאת המדות הרעות ותשלבו שיכות המשנה
למשניות הקודמות ותשלחו

מושנה כב..... תשלח

דורש ציון: בריאת העולמות והברואים ותשלחו קצור חיי העולם-הזה ותשמו יום הדין לעתיד
לבוא ותשמו יוֹן וְחִשְׁבוֹן וְתִשְׁבּוּן ותשנבו

ראשון לציון: תכלית החיים ותשלחו מהן שלש הידיעות? ותשמהו תקיף, יוצר
ובורא ותשמו יוֹן וְחִשְׁבוֹן וְתִשְׁבּוּן וְתִשְׁבּוּן ותשנאו יוֹן וְחִשְׁבוֹן וְתִשְׁבּוּן וְתִשְׁבּוּן ותשנבו
פתוי היצר והשקר הטמון בו ותשנדו

מעשה רב

עבודות והנהגות שספר מורנו ורבונו שליט"א,
אודות אביו עטרת ראשנו רבנו סלמן מוצפי זצוק"ל,
ועל רבותינו גאונים מזרח ומערב וחכמי ארץ-ישראל בהורות האחרונים, זצוק"ל
וזיע"א

אמונת חכמים

אמונה תמימה בדברי חכמינו

א. שמעתי ממורנו ראש-השיבה הגאון רבי יהודה צדקה עליו השלום, שלפני תשעים שנה, בעת שלמד בישיבת "פרת יוסף" בעיר העתיקה בירושלים, החלו מתי-מעט להשתמש במכשיר ה"טלפון". באותה תקופה היה זה פלא טכנולוגי מפלא, והיו מכנים אותו בשם "שח-רחוק". היה אז תלמיד-חכם אחד שדרש בישיבה, ואמר לתלמידים: "דעו לכם ותזכרו היטב את דברי, עוד יבואו ימים בהם ימציאו מכשיר משכלל יותר, בו אפשר יהיה גם לראות את האדם שאתו מדברים. ושני המכשירים רמוזים הם, על-דרך המליצה, בדברי דוד המלך עליו השלום [תהלים צד, ט]: "הנטע און הלא ישמע, אם יצר עין הלא יביט". כלומר: "הנטע און" - 'הלו' ישמע, "אם יצר עין" - 'הלו' יביט"...

אכן, באותה תקופה מי יכול היה להעלות על דעתו, שעתידים להיות מכשירים והמצאות פאולה, שאדם פלוני מדבר אל המכשיר בביתו - ואפשר לשמע את קולו וגם לראות את פניו בברור בכל-העולם פלו! הרי דבר זה רחוק מאד מהשכל האנושי, לולא היינו רואים זאת בעינינו בזמננו אנו! הרי לנו שאין לזלזל חלילה בדברי רבותינו על אשר יהיה לעתיד לבוא, אלא יש לקבל את הדברים בלא עוררין גם אם הם נשמעים רחוקים מאד מן המציאות.

יביאו את הרב החיד"א, וכף יזקה בדין

ב. מעשה שארע עם הגאון רבי נסים פדורי עליו השלום, שהיה רבם של יהודי בבל לאחר פטירת רבנו יוסף חיים עליו השלום. פעם אחת בא לפניו אדם ושאלת הלכה בפיו, ופסק לו את ההלכה. אף הלה נתעקש ושאל שוב, פי הלא יש שפוסקים אחרת. אמר לו רבי נסים: מכיון שפך כתב מרן החיד"א עליו השלום, יכול הוא לסמוך על דבריו, ואם בעולם-האמת ישאלו אותו מדוע נהג כפי שנהג - יבקש שיביאו את הרב החיד"א, ובכף יזקה בדין. [עמוד תשנ"ג]

הרפה של תורה

פת במלה תאכל

א. בשכונת "הבוכרים" בירושלים, התגורר רבי יוסף ידיד הלוי עליו השלום, אשר היה אדם גדול וצדיק. פאשר הקימו את השכונה, בשנת תרנ"ד, לפני למעלה ממאה ועשרים שנה, באו לפני רבי יוסף טוב ידיד הלוי עליו השלום, שהיה מירושלים העתיקה ומחכמי ישיבת בית-אל, ושאלוהו האם יכול הוא להמליץ על רב לשכונה החדשה שהולכת ונבנית. אמר להם, שיש לו בן-דוד המתגורר בצפת, שמו רבי יוסף ידיד הלוי, והוא תלמיד-חכם גדול ועני מרוד.

ממה היה רבי יוסף מתפרנס? אמו הזקנה הייתה הולכת ברגל עד הכפר ביריה, הסמוך לצפת, מהלך של כעשרה קילומטר, שואבת שם מים מהמעין, חוזרת אל הבתים בצפת ומוכרת את המים בחצי גרוש או שני 'מיל', ומכסף זה הייתה קונה אכל לילדים. זו הייתה פרנסת המשפחה...

שלחו לקרא לרבי יוסף ידיד הלוי לבוא מצפת לירושלים, לכהן כרב לעדה הבוכרית. הוא נענה להצעה והגיע לירושלים, שם למד בבית-הכנסת "אברהם" שברחוב יחזקאל, ושם גם היו בית-הדין והספריה שלו, וחדר אחד מאחור יעד למגורים. כל-היום והלילה שהה רבי יוסף בבית-הכנסת, שם גם לן בלילות, ולקראת שבת היה חוזר לביתו, שהיה במרחק כמה מטרים מבית-הכנסת.

ספר מורנו ראש־הישיבה, הגאון רבי עזרא עטיה עליו השלום, על רבי יוסף ידיד הלוי, שהיה רבי עזרא מכין לו בלילה פרוסת לחם שחר, ולפעמים היה מניח עליה חתיכת גבינה ולפעמים מעט זעתר, והיה רבי יוסף אומר: "או גבן או זק" ... "גבן" זה גבן - גבינה, 'או זק' - זעתר, והיה שומר את הלחם בחור שבין האבנים שבקיר הבית עד שעת חצות. אז היה קם משנתו, נוטל את הלחם מהחור שבקיר והולך לבית-המדרש ולומד שם כל-היום, ובשעת הצהרים, כדי להשקיט את רעבונו, היה אוכל את הלחם שהביא עמו, וכך מדי יום ולילה. [עמוד קז]

הלומד תורה בעולם־הזה, מתחשבים בו בעולם־האמת

ב. כְּאֶשֶׁר נִפְטַר רַבֵּי יוֹסֵף יְדִיד הַלְוִי, סֵפֶר הַגְּאוֹן רַבֵּי נֶתַן סַאֲלֵם עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שָׂרָאָה אוֹתוֹ בַּחֲלוּם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִפְטִירָתוֹ, וְשָׂאֵל אוֹתוֹ: "מַה קָּרָה אֵתְךָ בְּעוֹלָם־הָאֱמֶת לְאַחַר פְּטִירָתְךָ?" סֵפֶר לוֹ הַנִּפְטָר, שָׂבָא לְקִרְאָתוֹ חֲכָם אֶחָד וְשִׁמּוֹ יְהוֹשֻׁעַ, וּבִידוֹ נִרְ שַׁעוּהָ, וְהוֹלִיכוֹ לְבֵית־דִּין שֶׁל מַעֲלָה, שָׁם דָּנּוּ אוֹתוֹ, וְכַעַת שֶׁלְּחוּהוּ לְגַן־עֵדֶן. עוֹד שָׂאֵלוֹ בַּחֲלוּם: "וַיְמָה הָיָה בְּדִין שְׁלֹךְ?" הַשִּׁיב לוֹ רַבֵּי יוֹסֵף, שְׂאָסוֹר לְגִלוּת זֹאת, רַק דְּבַר אֶחָד יָכוֹל הוּא לֹמַר לוֹ: מִי שְׁלוֹמְד תּוֹרָה בְּעוֹלָם־הָזֶה, מִתְחַשְּׁבִים בּוֹ מְאֹד בְּדִין בְּעוֹלָם־הָאֱמֶת! [עמוד קח]

פְּרִנְסַת תְּלָמִידֵי חֲכָמִים בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִית

ג. פְּרִנְסַת הָאָדָם מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ, וּבּוֹדָאֵי לֹא יִקְפַח הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת פְּרִנְסַתָּם שֶׁל הַעוֹסְקִים בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה בְּמִסִּירוֹת וּבְהַתְמַדָּה.

הַגְּאוֹן רַבֵּי שְׁמַעוֹן אֲגָסִי עָלָיו הַשְּׁלוֹם, תְּלָמִידוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים עָלָיו הַשְּׁלוֹם, לְמִרוֹת גְּאוֹנוֹתוֹ הַרְבֵּה בְּכָל־מְכַמְזֵי הַתּוֹרָה, הַתְּפָרִינֵס בְּמִשְׁפָּח כָּל־חַיֵּיו מִיְגִיעַ פְּפִיו - הִיָּתָה לוֹ חֲנוּת קִטְנָה, בַּהּ הָיָה מוֹכֵר מִיָּנִי צְבָעִים לְצַבִּיעַת בְּגָדִים, אֲף מִרַב הַתְּמַדָּתוֹ בְּתוֹרָה וְהַשְׁעוּרִים הַרְבִּים שֶׁנִּהְיָ לְמָסֵר לְתְּלָמִידָיו שׁוֹמְעֵי לְקוּחוֹ, הָיָה פּוֹתַח אֶת חֲנוּת בְּמִשְׁפָּח שְׁעֵתִים בְּלִבָּד בְּכָל־יוֹם, בֵּין אַחַת־עֶשְׂרֵה בְּבִקְרָ לְאַחַת בְּצַהֲרָיִם.

אֲךְ רְאוּ זֶה פְּלֵא - לֹא דֵי בְּכֹךְ שֶׁפְּרִנְסַתוֹ לֹא קִפְחָה בְּשֶׁל הַשְּׁעוֹת הַמְעֻטּוֹת שֶׁבָּהֵן פְּתַח אֶת חֲנוּתוֹ, אֲלָא הוּא הַתְּפָרִינֵס מִחֲנוּתוֹ בְּרוּחַ רַב, וְכָל־תּוֹשְׁבֵי הָעִיר בְּגָדָד - וְאֶפְלוֹ הָעַרְבִים שֶׁבָּהֶם - יָדְעוּ שֶׁחֲנוּתוֹ שֶׁל הָרַב פְּתוּחָה רַק בֵּין אַחַת־עֶשְׂרֵה לְאַחַת, וְהִיוּ צוֹבְאִים עַל חֲנוּת בְּאוֹתָן שְׁעוֹת בּוֹדְדוֹת כְּדֵי לְקַנּוֹת דּוֹקָא אֲצִלוֹ צְבַע לְבַגְדֵיהֶם! ... [עמוד קיב]

פרק
ג

פרק ג

דורש ציון

גְּדַלְתוֹ שֶׁל עֶקְבִיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל

לא הִיָּה גְדוֹל כְּעֶקְבִיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל בְּתַקּוּפָתוֹ!

עֶקְבִיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל אָמַר. פֶּרֶק זֶה פּוֹתַח בְּדַבְרֵי שֶׁל הַתְּנָא הַקְּדוֹשׁ עֶקְבִיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל, עָלָיו אֹמְרֵת הַמְּשֻׁנָּה בְּעֵדוּת [פרק ה, משנה ח, שְׂאִין שְׁעָרֵי עֲזָרָה נִנְעָלִים עַל צְדִיק גְּדוֹל כְּמוֹתוֹ בְּחֻכְמָה וּבִירָאת חֹטָא. וּבְאָרוֹ הַמְּפָרְשִׁים בְּכֹונַת הַמְּשֻׁנָּה שֶׁם [רבנו עובדיה מברטנורא, ועוד], שֶׁלְקִרְאֵת חַג הַפֶּסַח הָיוּ עוֹלִים רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶל בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ כְּדִי לְהַקְרִיב אֶת קֶרְבֶּן הַפֶּסַח, וּמֵאַחֵר שְׁלֹא הָיָה מְקוֹם לְהַכְנִיס אֶת כָּלָם לְעֲזָרָה בְּפֶעַם אַחַת, הָיוּ מַחְלָקִים אֶת

א. עֶקְבִיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל אָמַר: הַסְתַּפַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים, וְאִין אַתָּה בָּא לְיַדֵּי עֵבְרָה. דַּע מֵאִין בָּאתְךָ, וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, וּלְפָנַי מִי אַתָּה עֹתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאִין בָּאתְךָ? - מִטְּפָה סְרוּחָה. וּלְאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ? - לְמִקּוֹם עֶפְרָר רַמָּה וְתוֹלְעָה. וּלְפָנַי מִי אַתָּה עֹתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן? - לְפָנַי מְלַךְ-מְלָכֵי-הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשִׁי-בְּרוּךְ-הוּא:

ראשון לציון

הַהֲתַבּוֹנְנוֹת מְצִילָה מִן הַחֹטָא

סדר המשניות

עֶקְבִיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל אָמַר. עַד כָּאֵן נִשְׁנוּ הַמְּשֻׁנּוֹת לְפִי סֵדֵר הַקְּבָלָה, מֵרֵאשִׁית תְּקוּפַת הַתְּנָאִים, וְעַד רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא, חוֹתָם הַמְּשֻׁנָּה, וּבְנֵיו. אֲךָ מֵעַתָּה, מֵאַמְרֵי הַמְּשֻׁנּוֹת אֵינָם מוֹפְיָעִים עַל-פִּי סֵדֵר מְסִיָּם, אֲלֹא אֵלּוּ דְבָרֵי חֻכְמִים הַעוֹסְקִים בְּמוֹסְרֵי הַתּוֹרָה (מִגֵּן אֲבוֹת לְרַשְׁבִּי"ץ).

הַעֵם לְשִׁלֵּשׁ כְּתוּת [נ- שלשה חלקים], וּבְכָל-פֶּעַם נִכְנַס שְׁלִישׁ מֵהָעָם. וְאַמְרָה הַמְּשֻׁנָּה, שְׁגָם כְּאִשֶּׁר הָיוּ מְצוּיִים בְּעֲזָרָה אֲנָשִׁים כּוֹה רַבִּים, וּבָהֶם צְדִיקִים וְחַסִּידִים, לֹא הָיָה בָּהֶם אַחַד שֶׁעָלָה בְּגִדְלָתוֹ עַל עֶקְבִיָּא בֶן מֵהַלְלָאֵל [נִרְאָה בְּפֶרוּשׁ מֵהַרְשֵׁ"א שֶׁם, שְׂדוּקָא בְּאוֹתוֹ שְׁלִישׁ שְׁהִיה עִמוֹ

דורש ציון

ראשון לציון

תעבר ליד העברה - ובכלזאת, לא תחטא!

הסתכל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עברה. כף אמר התנא, ולא אמר "ולא תבא עברה לידך", ומדוע? כי אדם שבא עברה לידו ועמד בנסיון ולא חטא, גדולה מעלתו יותר ממי שלא באה עברה לידו כלל. לכן נקט התנא לשון "לידי עברה", שמשמעותה - אמנם תעבר על-יד העברה, ממש בסמוך לה, ובכלזאת תתגבר על יצרך הרע המפתה אותך לחטא (מדרש שמואל).

בעזרה לא נמצא אדם גדול כמותו, אבל בשני השלישים האחרים, היו גדולים כמותו, והם: הנשיא ואב-בית-הדין.

הרי לנו עד היכן מגעת גדלותו: בערב פסח היו כל-ישראל מקריבים את קרבן הפסח בעזרה. כמעט שנים-

עשר מיליון [1] יהודים היו אז, בתקופת הבית השני, שהקריבו את הפסח. כדי שכלם יוכלו להפגס לעזרה, נחלקו לשלש קבוצות, שהיו נכנסות ומקריבות זו אחר זו. כל-קבוצה מנתה ארבעה מיליוני איש. ומתוך כל-ארבעת המיליונים שבקבוצתו, לא היה גדול כמו עקביא בן מהללאל!

תקופתו של עקביא בן מהללאל

התנא עקביא בן מהללאל חי בסוף תקופת הבית השני. בזמנו התחילו להתרבות המחלוקות בעם-ישראל, מחמת התלמידים שלא שמשו כל-צרכם, כמובא במסכת סוטה [מז, ב].

"שמוש תלמידי חכמים" משמעותו - התחקות אחר הנהגותיו של הרב, במטרה לראות כיצד הוא פוסק את ההלכה באופן מעשי, באיזה אופן הוא חוקר ודורש את דברי התורה, מתי פסק ההלכה הוא לכתחלה ואימתי הוא רק בדיעבד, וכל-כפיצא בזה.

מודה על האמת ומעשיו לשם-שמים

מובא במסכת עדיות [פרק ה, משנה ח]: "עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים. אמרו לו: עקביא, חזר בך בארבעה דברים אלו שהיית אומר, ונעשך אב-בית-דין לישראל. אמר להן: מוטב לי להקרא שוטה כל-ימי ולא לעשות שעה אחת רשע לפני המקום, שלא יהיו אומרים, בשביל שררה חזר בו".

מחלוקת גדולה נטשה בין עקביא בין מהללאל לחכמים. היתה זו המחלוקת הכמעט ראשונה הידועה מאז שהתחילו המחלוקות בסוף תקופת בית-המקדש השני.

למרות הכלל ההלכתי הנקוט בגדינו: "יחיד ורבים - הלכה כרבים", לא הסכים עקביא לבטל את דעתו בפני דעת חכמים. גם כשאמרו לו: "חזר בך ונעשך אב-בית-דין"

דורש ציון

ראשון לציון

מה פשר "לידי עברה?

באופן אחר יש לבאר את הלשון "לידי עברה": להלן [פרק ד משנה ב] מובא מאמר התנא "שבר עברה - עברה", שמכיל-חטא נברא מלאך רע, אשר האדם לאחר מותו נמסר בידו והוא מרע לו ומיסרו. אך אם יסתכל בשלשת הדברים הללו, לא יפל בידי אותו משחית מחבל.

פרוש נוסף על "לידי עברה": מלשון "ידות הכלים", שהן בית אחיזה לכלי - בדומה לכך ישנם מעשים קלים שעל-ידם עלול האדם להגרר לעברות חמורות. אך המסתכל בדברים הללו לא יבא אפלו "לידי עברה", כלומר - לאותם מעשים קלים שהוא דש בעקביו (מדרש שמואל). [ולהרחבת הפירושים הללו הנוכחים במדרש שמואל, ראה עוד ב"דורש ציון" עמוד ז ואילך].

- עמד בסרובו, ואמר: "מוטב לי להקרא שוטה פל-ימי". הינו, עדיף בעיניו שיקראו לו שוטה, חלילה וחס, "ולא לעשות שעה אחת רשע לפני המקום".

אמנם, לאחר-מכן מוזבא במשנה [שם משנה ז], כי בשעת מיתתו של עקביא, אמר לבנו: "חזר בך בארבעה דברים שאני הייתי אומר". שאל אותו בנו: "וכי מדוע

אתה עצמך לא חזרת בך מהדברים הללו?" והשיב לו אביו: "את ההלכות שאמרת, שמעתי מפי המרבים, גדולי הדור שעבר, אבל אתה שמעת אותן רק מפוני. והלא כלל בידינו: "יחיד ורבים - הלכה כרבים", על-כן עליך לסבר פדעת החכמים החולקים עליי". **רואים** אנו את מעלתו של התנא עקביא בן מהללאל, שהאמת היתה נר לרגליו, ובתקופה בה חש שיש לעמד על האמת - עמד עליה ללא משוא פנים, ואלו בשעה שהצריך לצוות את בנו על הנהגתו לאחר פטירתו, צוה עליו לשמע בקול החכמים פי רבים הם. כך נהג, פי אדם גדול מאד היה, וכפי שיובא בהמשך.

עוד מספר במשנה [עדייות פרק ה, משנה ז], שבשעת פטירתו בא אליו בנו ובקש ממנו: "אבא, פקד עלי חבירי". כלומר, תאמר לחכמים שיתנו לי מנוי, שתהיה לי משרה ופרנסה. אולם עקביא סרב וענה: "איני מפקיד. במקומך יושיבוך ובשמך יקראוך". כלומר, לא אני נותן הנאות למנוי, הכל תלוי בך - אם תשקד על דלתות התורה ותהיה תלמיד-חכם, או-אז התורה תכריז עליך. ואם אכן יגיע לך תפקיד, או-אז 'במקומך יושיבוך' - אתה תקבל אותו, פי "אין אדם נוגע במוכן לחברו אפלו כמלא נימא" [יומא לה, ב]. גם מכאן בולטת מדת האמת שהיתה נר לרגליו של עקביא בן מהללאל.

שרש נשמתו של עקביא בן מהללאל

כתב רבנו החיד"א [מראית העין, על משנתנו], שראשי התבות "עקביא בן מהללאל" למפרע - מהסוף להתחלה הם: **מב"ע**, שהם גם ראשי התבות של "משה בן עמרם". מכאן רמז,

דורש ציון

ראשון לציון

שְׁכַל-חֲכָם גָּדוֹל יֵשׁ בּוֹ
 מִנְשַׁמֵּת מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ
 הַשְּׁלוֹם. וְאִם הִתְעַלָּה בְּמִדַּת
 הָעֵנְוָה, זֹכָה שִׁיְהִי בּוֹ נִיצוּץ
 מִנְשַׁמֵּת מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ
 הַשְּׁלוֹם.

ידועים גם דברי רבנו האר"י
 זכרונו לברכה בשער

הגלגולים [הקדמה לא והקדמה לו],

מטרת ההתבוננות
 דע, מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן
 דין וחשבון. מספר פרושים נאמרו על מטרתה של ההתבוננות
 בשלשת הדברים הללו.

הצלה מגאווה ותאוה

פירוש ראשון: דברים אלו מונעים את האדם מן הגאווה וירדיפת
 התענוגים, ומביאים אותו לידי יראת שמים וזריזות בקיום
 המצוות. ולפיכך, המקום את שלשת הדברים בשלמות - לא נבא
 לידי חטא (רימב"ם, רבנו יונה).

ששרש נשמתו של התנא עקביא בן מהללאל - מנשמת יעקב אבינו עליו השלום, וגם
 שמו רמוז בשמו. ומוסיף שם רבנו האר"י, שאותה נשמה התגלגלה גם בתנא רבי עקיבא.
עוד מבאר שם, שגם האמורא מר עוקבא, שהפליגה הגמרא בכתבות נסו, בן לספר בשבחו
 ובזהירותו במצות הצדקה, הנה משרש נשמה גבוהה זו.

על מעלותיו של האמורא הקדוש מר עוקבא, שהיה, כאמור, משרש נשמת עקביא בן
 מהללאל, מספר בגמרא נכתובות סו, בן, ששכן עני היה לו, והיה מר עוקבא רגיל לשים
 לו כל-יום ארבעה זוזים על מפתן ביתו. יום אחד רצה העני לראות מי הוא שגומל עמו
 טובה זאת. כאשר הרגיש מר עוקבא שהעני מתקרב, ברח ונכנס לתוך תנור לוהט שהיה
 שם. עדיף היה בעיניו להכנס לתנור ולהפנות, ובלבד שלא ידע העני מי הוא העושה עמו
 צדקה ויבוא לידי בוש.

עוד מספרת הגמרא [שם], שלפני פטירתו בקש מר עוקבא שביאו לפניו את החשבונות
 של הצדקות שעשה במשך ימי חייו, ומצא שנתן סוף של שבעת אלפי דינרים
 סיאנקי. הערוך [ערך זיינקי] באר, שדינר סיאנקי הוא דינר משבח, המתקבל בכל-מקום.
 כשראה כן, אמר: "זוודא קלילי ואורחא רחיקא" - "צידה מועטת ודרך ארפה". כלומר,
 אין די במה שנתתי. מה עשה? חלק את כל-רכושו וכל-נכסיו, מחצית נתן לצדקה ומחצית
 הותר ליורשים.

שאלה הגמרא, כיצד חלק מר עוקבא סכומים כה גדולים לצדקה, והלא ב"אושא" התקינו
 שהמבזבז מנכסיו לצדקה - אל יבזבז יותר מחמש, שפא הוא עצמו יעני ויצטרף
 להתפרנס מן הצדקה! ותראה הגמרא, שפתקנה זו אינה חלה על אדם אשר נוטה למות,

דורש ציון

שָׁכַן אֶצְלוֹ הָרִי לֹא קָיָם הַחֹשֶׁשׁ
 שִׁיעָנִי וַיִּפֹּל לְמַעְמָסָה עַל
 הַצְּבוּר לְהַתְּפָרֵס מִן הַצְּדָקָה.
מֵאֲמָרוֹ שֶׁל עֲקֵבִיא הַמוֹבָא
 בְּרֵאשׁוֹנָה בְּמִשְׁנֵתָנוּ
 - "הַסְּתַפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים"
 וְכוּ' - מְפָרְסֵם וְשָׁגוּר בְּפִי כָל,
 אִם יֵשׁ לְדַקְדָּק הֵיטֵב בְּמֵאֲמָר
 זֶה, בְּאֶשֶׁר אוֹצֵר הוּא בְּתוֹכוֹ
 יְסוּדוֹת נִפְלְאִים, הַמְּאֲלָפִים
 בִּינָה אֶת שׁוֹמְעֵיו. וְנִבְאָר אֶת
 מֵאֲמָרֵי עֲקֵבִיא בְּמִשְׁנֵתָנוּ, דְּבַר
 דָּבָר עַל אֲפָנָיו.

דקדוקי לשון המשנה

הסתפלות - התבוננות מעמיקה

הַסְּתַפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים, וְאִין אַתָּה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה. הַתֵּנָא פְּתַח אֶת דְּבָרָיו וְאָמַר:
 "הַסְּתַפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים" וְכוּ'. וַיֵּשׁ לְדַקְדָּק בְּלִשׁוֹנוֹ - מִדּוּעַ אָמַר דְּבָרָיו בְּלִשׁוֹן 'הַסְּתַפֵּלוֹת',
 וְלֹא בְּלִשׁוֹן 'הַבְּטָה' - "הֵבֵט בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים", אוֹ לִשׁוֹן 'רְאִיָּה' - "רְאִיָּה שְׁלֹשָׁה דְבָרִים"?
 הַעֲנִינָן מִתְּבָאָר עַל-פִּי הַדּוּעָה, שֶׁלִּשׁוֹן 'הַסְּתַפֵּלוֹת' מְבִטָּאת הַתְּבוּנָנוֹת בְּעִמְקָה הַעֲנִינָן. וְכוּנֵת
 הַתֵּנָא לְהוֹרוֹת בְּזֶה, שְׂאֵל לוֹ לְאַדָּם לְהַסְתַּפֵּק בְּמִבְטָ שְׁטָחִי, אֲלֵא יִפְנִים אֶת הַדְּבָרִים
 עַל-יְדֵי-כֶּף שִׁסְתַּפֵּל בְּהֵם הַסְּתַפֵּלוֹת שְׁכֵלִית וּמַעְמִיקָה, כְּכֹל-שֶׁדַּעַתָּה מְשִׁיגָה [ראה ביאורים
 נוספים ב"ראשון לציון", עמוד זה ובעמוד הבא].

מדוע פתב התנא את מגזי הדברים?

עוֹד יֵשׁ לְהַבִּינָנוּ, מִדּוּעַ מְנָה הַתֵּנָא אֶת מִסְפַּר הַדְּבָרִים הַמְּרַחֲקִים אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹוֹן, וְהָרִי
 כְּלִמֵּי שְׁמוֹנָה, נוֹכַח שֶׁיֵּשׁ כָּאֵן שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, וּמִדּוּעַ יֵשׁ צָרָף לְמִנּוּתָם? וּמִצִּינּוֹ פְּעֻמִּים

הרחקה משחוק וקלות ראש

פְּרוּשׁ שְׁנֵי: דְבָרִים אֵלוֹ נִאֲמָרוּ כִּנְגַד הַמְּשֻׁכוֹת הָאָדָם לְשַׁחֵק
 וְקִלוּת-רֵאשׁ, הַמְּרַגְלִים אֶת הָאָדָם לְעֲרוּה וּשְׂאָר עֲבָרוֹת. לְפִיכֶּךָ
 אָמַר הַתֵּנָא לְהַתְּבוּנָן בְּדְבָרִים אֵלוֹ, הַמְּעֻצְבִּים אֶת לֵב הָאָדָם,
 בְּזָכְרוֹ אֶת פְּחִיתוֹת גּוּפוֹ וְחִלְשָׁתוֹ, שֶׁעֲלוֹל הוּא בְּחִיּוֹ לְהַגִּיעַ לִיְדֵי
 פְּגָעִים עֲקֵב רַע מְזוּגוֹ, וְלֹאֲחַר מוֹתוֹ לְהַאֲכֵל עַל-יְדֵי בְּרִיּוֹת שְׁפָלוֹת,
 וְסוּפוֹ לְהַעֲנִשׁ עַל מַעֲשָׂיו בְּעוֹלָם-הַבָּא. אִין סַפֵּק כִּי מִדָּה זֹאת תִּרְחִיקֵנוּ
 מִן הַשְּׁחֹק וּתְצִילֵנוּ מִן הַחֲטָא וּתְבִיאֵנוּ לְהַכְנֵעָה לְפָנֵי ה' (מדרש
 שמואל).

ראיית העינים והתבוננות השכל

מה בין הסתפלות לידיעה?

כִּפְּל הַתֵּנָא אֶת דְּבָרָיו: בְּתַחֲלָה אָמַר "הַסְּתַפֵּל", וּבַהֲמִשָּׁף אָמַר
 "דַּע", וּמִדּוּעַ? כִּי דְבָרִים אֵלוֹ, אֶת חִלְקֵם רוֹאֶה הָאָדָם בְּמוֹ
 עֵינָיו, כְּמוֹ מֵאִין בָּא וְלֵאן הוּא הוֹלֵךְ, וְאֵת חִלְקֵם הוּא יוֹדֵעַ מִדַּעַתָּה,
 שֶׁעֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֻשְׁבוֹן (מדרש שמואל).

כך מסתפל האדם השלם על מעלת נשמתו

עוֹד כִּפְּל הַתֵּנָא בְּדְבָרָיו: בְּתַחֲלָה הַקָּדִים בְּמַה יֵּשׁ לְהַתְּבוּנָן,
 וְאַחֲרֵיכֶּךָ פֵּרַט מַה יִּרְאֶה הָאָדָם בְּהַסְתַּפְלוֹתוֹ. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ
 זֹאת עַל-דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ, שְׂבָא לְהוֹרוֹת בְּזֶה, כִּי עַל הָאָדָם הַשְּׁלָם

דורש ציון

ראשון לציון

להתבונן בשלשה דברים אחרים העומדים כנגד אלו המזכירים בהמשך, ואותם דברים הם: מאין באה נשמתך? - מכסא כבוד חצבה, ולא ראוי לעשותה זרה למקומה על-ידי מעשים רעים. ולאן היא הולכת? - לחזר לרשעה ולמקומה העליון. ואם תחטא - תמנע ממנה טובה, להשיג ארחות חיים. ובנוסף, סופה של הנשמה לתת דין וחשבון, כי בלעדיה לא יכול הגוף לחטא, בדומה למשל הידוע וסנהדרין צא, אן על החגר והסוימא שגנבו יחדו את פרות המלה, ונענשו יחדו (מדרש שמואל).

רבות בתלמוד נראה קדושין יז, א ועוד, ששואלת הגמרא: "ותנא, מניינא אתא לאשמועינן?" שודאי כאשר כתבו רבותינו זכרונם לברכה את המנין - לא כתבו זאת לשוא, אלא רצו להשמיענו דבר נוסף. אם כן, יש להבין מה מוסיפה ידיעת המנין בהבנת משנתנו?

רבינו שמואל די אוזיידא עליו השלום (מדרש שמואל, על משנתנו כתב, שפנין הדברים בא ללמדנו כי חשיבותם של שלשתם בהיותם פחיזה אחת, ולהזהירנו שלא להחסיר מהם דבר. שלשת הדברים, גדולה חשיבותם לתקון המדות, ואם יחסר מהם אחד - יחסר משהו גם מן הנותרים, ואין כחם של הדברים אלא בקיומם המלא (ראה עוד בדבריו המובאים ב"ראשון לציון" עמוד יב).

הפציאות מראה, שהתבוננות בדבר אחד או בשני דברים מתוף השלשה אינה מספיקה. למשל, אדם שיתבונן רק ב"מאין באת - מטפה סרוחה", עלול לפל ברוחו ולומר בלבו: אמנם חטאתי לפני ה', אף מה שהיה - היה, ומעתה אין לי עוד תקוה ואלף אחר תאוות לבי. לצרף כף עליו לדעת בכל-עת, שהוא עתיד לתן דין וחשבון על כל-מעשה, ואם ישוב בתשובה - יגברו זכיותיו ויהיה נדון לשכר גן-עדן. כמו-כן, אם יתבונן רק ב"ולאן אתה הולך - למקום עפר" וכיו, עלול לחשב: אם אני הולך לקראת המיתה, לפחות אנצל את הזמן שבו אני חי כדי להנות מעניני העולם-הזה...

לכן מדגיש התנא, שפדי להנצל מעברה - יש צרף בכל-שלש ההתבוננויות, וכפי שגרחיב ונבאר להלן.

לידי עברה ולא לעברה

נקדה נוספת שיש לעמד עליה בדברי התנא הקדוש: מדוע אמר: "ואין אתה בא לידי עברה"? הלא די בכף שהיה פותב: "ואין אתה בא לעברה"!

פרק
ז

דורש ציון

מעלות בן זומא

משמת בן זומא בטלו
הדרשנים

בן זומא אומר. שמו של התנא "בן זומא", שבמשתנתנו, היה "רבי שמעון", כמבאר בגמרא במספר מקומות נברכות ו. ב. שבת ל. ב. אף במקומות רבים, וגם במשתנתנו, אינו נזכר בשמו אלא על-שם אביו. ובבואנו לבאר את דברי התנא, עלינו להבין מה טעם הדבר, מדוע לא הזכירה המשנה את "בן זומא" בשמו הפרטי? אכן, ראשית יש להקדים ולבאר מיהו התנא הקדוש רבי שמעון בן זומא, ועל-פי-זה יתבאר הטעם לאי הזכרת שמו הפרטי.

הנה, כפי הידוע מדברי הגמרא, רבי שמעון בן זומא היה בן תקופתו של רבי שמעון בן עזאי הנזכר להלן [משנה ב], והיו שניהם מגדולי התנאים שבדורם, תלמידיו של התנא רבי עקיבא, ושניהם נפטרו בדמי מיהם. הגמרא

פרק ד

א. בן זומא אומר: איזהו חכם? – הלומד מפל-אדם, שנאמר [תהלים קיט, צט] "מפל-מלמדי השפלתני, פי עדותיך שיהיה לי". איזהו גבור? – הפובש את יצרו, שנאמר [משלי טז, לב] "טוב ארך-אפים מגבור, ומשל ברוחו מלכד עיר". איזהו עשיר? – השמח בחלקו, שנאמר [תהלים קכח, ב] "יגיע פפיה פי תאכל, אשריך וטוב לך". "אשריך" - בעולם-הזה, "וטוב לך" – לעולם-הבא. איזהו מכבד? – המכבד את הבריות, שנאמר [שמואל-א ב, ל] "פי מכבדי אכבד, ובזי יקלו":

ראשון לציון

דרכי קנין החכמה

מדוע נקרא בן זומא על-שם אביו?

בן זומא אומר. שמו של התנא הוא 'שמעון', ונקרא על-שם אביו, ולא נקרא בתאר 'רבי', משום שלא האריך ימים ולא נסמך

דורש ציון

ראשון לציון

מאריכה לספר בשבחם של השנים, שהיו מצוקי-ארץ, וחרפוותם בתורה היתה גדולה מכל-אנשי דורם.

בן הובא בגמרא [סוטה מט, ב], וזו לשונה: "משמות בן זומא - בטלו הדרשנים". כלומר, פאשר נפטר בן זומא, בטלו הדרשים הלכות מפסוקי התורה, שכן מעלה זו מיחדת היתה דוקא בבן זומא, לפי שהיה דורש דרשות רבות

להוראה. וכך מצינו גם בשני תנאים נוספים ששמים היה זהה - שמעון בן עזאי ושמעון התימני (רש"י, רבנו עובדיה מברטנורא).

לא הביטן למד!

איזהו חכם? - הלומד מכל-אדם. מספר פרושים נאמרו על דברי התנא:

פּרוש ראשון: האיש האוהב את החכמה, מניצל כל-אפשרות המונמנת לו ללמודה. אם ימצא אדם היודע דבר שהוא עצמו אינו יודע, יגש ויבקש ממנו שילמדוהו את אותו דבר, גם אם המלמד קטן יותר ממנו ואינו יודע דברים רבים שיודע כבר המבקש ללמד. כמו-כן, אם ישמע על מקום שמצויים בו בני-תורה ונתן לקנות בו חכמה, אלא שצר הוא מלהכיל את כל-מבקשיה, לא יבוש החכם להדחק בין הבריות כדי לשמע דברי חכמה (רש"י).

על פסוקי התורה, יותר מיתר חבריו התנאים. דגמא לדרשה אחת שדרש בן זומא, אנו למדים מההגדה של פסח [על-פי המשנה בברכות פרק א משנה ה], שם מובא שהיה רבי אלעזר בן עזריה אומר: "הרי אני כבן שבועים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר [דברים טז, ג]: 'למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך', 'ימי חייך' - הימים, 'כל ימי חייך' - הלילות".

קוראים היו לבן זומא על-שם אביו

מעתה, יש לבאר מדוע לא הזכיר שמו הפרטי של בן זומא במשנתנו, כפי שהזכירו שאר התנאים הנזכרים במסכתנו?

ב"ראשון לציון" [עמוד תנא] הובא פרוש רש"י ורבנו עובדיה מברטנורא [על משנתנו], שכן זומא נקרא על-שם אביו מפני שלא האריך ימים, ומשום כך גם לא נסמך, ועל-כן לא קראו אותו בתאר "רבי", אלא רק על-שם אביו, פי נהגים היו בזמנם, שרק אדם שנסמך בידי רבו להוראה, זכה לתאר "רבי". זאת ועוד, מכיון שהיה רבי שמעון בן זומא רוק, שלא נשא אשה, לא נקרא בתאר "רבי", כי מי שאינו נשוי אינו נחשב כאדם העומד בפני עצמו, אלא נקרא על-שם אביו.

ראשון לציון

דורש ציון

החכם - אוהב חכמה!

טעם הדבר שדוקא מבקש החכמה נקרא "חכם", יתבאר על-פי מה שאמרו חכמי האמות, שהיודע כל-החכמה אף אינו אוהב אותה - אינו נקרא חכם, כי מה הועילה חכמתו אם מכל-מה שלמד לא הבין שיש לאהב את החכמה ולבקש אותה? אף מי שאוהב חכמה, גם אם עדין אינו יודע כלום - הוא החכם האמתי, מפני שבכחו זה ילך, ילמד ויחכים (רבנו יונה).

על-שם העתיד

עוד יש לומר, שמבקש החכמה נקרא "חכם" על-שם סופו, כי אם ילמד מכל-אדם, אין ספק שבעתיד יהיה חכם (מדרש שמואל בשם המאירי).

על פרוש זה יש שהקשו [אבות הראש ח"ב פכ"ג] מהסגיות בגמרא [ברכות ו, ב. חולין פג, א ועוד], בהו מכה בן זומא בשמו ובתאר "רבי". מדוע במקצת המקומות נזכר "בן זומא" בלא תאר ושם, ובמקומות אחרים הוא נזכר בשמו המלא ובתאר "רבי"?

לא היתה בהם פחיתות מדרגה

ויש שכתב לבאר [ברוך שאמר, על משנתנו], שאמנם בן זומא, וכן חברו בן עזאי, היו צעירים לימים, בגיל הבחורות, ולא זכו לשאת אשה, ומטעם זה לא הזכירה אותם המשנה אלא בשם אביהם, כאמור, מכל-מקום כדי להוציא מלב בני-אדם שהטעם לדבר הוא מפני שהיו במדרגה פחותה משאר חבריהם התנאים, הזכירו אותם רבותינו בכמה מקומות בתאר "רבי" ובשם המלא, כדי ללמד שלא היתה בהם פחיתות המדרגה כלל, ואדרבה - היו גאונים אדירים.

החובה לשא אשה

הנה ראיה משני גדולי עולם ב'בן עזאי' ו'בן זומא', שלא היה כמותם בכל-הדור, ולמרות זאת לא הזכרו בשם, אלא בקצור, על-שם אביהם, משום שלא נשאו אשה (כמבואר בסוף העמוד הקודם). ומכאן יש לכל-אדם ללמד שלא להתעצל מלשא אשה בבוא העת הנכונה והראויה.

כה גם למד התנא בן עזאי עצמו את תלמידיו, על חמרת הנמנע מלשאת אשה, וזו לשון הגמרא [יבמות סג, ב]: "כל-מי שאין עוסק בפריה ורביה - פאלו שופך דמים וכו'. בן עזאי אומר: פאלו שופך דמים וממעט הדמות, שנגאמר [בראשית ט, ז]: 'ואתם פרו ורבו'. אמרו לו לבן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקים, נאה מקים ואין נאה דורש, ואתה נאה דורש ואין נאה מקים! אמר להן בן עזאי: ומה אעשה, שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים על-ידי אחרים". עד כאן. והובאו הדברים להלכה ב"שלחן ערוך" [אבן העזר סימן א, סעיף א]. ומדבריו אנו למדים על חשיבות הנשואין בעתם, ללא אחור כלל.

דורש ציון

ראשון לציון

חריפותו של בן זומא

כְּדִי לְהַבִּין אֶת גְּדֹל חַרִּיפוֹתָיו
וּבְקִיאוֹתָיו שֶׁל בֶּן זוּמָא
בְּדַבְרֵי הַתּוֹרָה, פּוֹסְקֵת הַגְּמָרָא
בְּמַסְקַת קְדוּשֵׁין [דף מט, ב],
שֶׁבְמִקְרָה שָׁאָדָם רוֹצֵה לְקַדֵּשׁ

כְּמוֹ כֵּן, בְּכָף שְׁלוּמֵד הֶחָכֶם מִכָּל-אָדָם, הוּא מְגַלֵּה דַעְתּוֹ שֶׁתְּכַלִּיתוּ
בְּבִקְשַׁת הַחֲכָמָה אֵינָה לְמַעַן כְּבוֹדוֹ, שֶׁהָרִי אִם-כֵּן, הִיָּה
חָס עַל כְּבוֹד עַצְמוֹ וְלֹא הוֹלֵךְ לְלַמֵּד מִן הַקְּטָנִים מִמֶּנּוּ. אֲלֵא מַעֲשֵׂיו
מוֹכִיחִים עָלָיו שֶׁפּוֹנְתוֹ לְקִנּוּת יִרְאַת שָׁמַיִם, וְזוֹ הַחֲכָמָה הָאֲמִתִּית
שִׁישׁ לְהִתְפָּאֵר בָּהּ [מגן אבות לרשב"ץ].

אִשָּׁה, וּבִשְׁעַת הַקְּדוּשֵׁין הִצִּיב תְּנָאִי, שֶׁאָמַר לְכַלְתּוֹ: "הָרִי אֶת מְקַדְּשֵׁת לִי, עַל-מִנַּת שְׂאֵנִי
תְּלַמִּיד", כְּלוֹמֵר, הוּא רוֹצֵה בְּקְדוּשֵׁין רַק בְּתְנָאִי שֶׁהוּא תְּלַמִּיד-חֲכָם, הָרִי שִׁישׁ לְבַדֵּק עַד
הֵיכָן מַגִּיעָה חֲכָמָתוֹ, וּבְכָף לְבַרֵּר אִם חָלוּ קְדוּשָׁיו. וּפּוֹסְקֵת הַגְּמָרָא, שֶׁלֹּא דוֹרְשִׁים מִמֶּנּוּ
לְגַלוֹת בְּקִיאוֹת וְחַרִּיפוֹת "כְּשִׁמְעוֹן בֶּן עֲזַאִי וְכְשִׁמְעוֹן בֶּן זוּמָא", אֲלֵא כָּל-עוֹד שֶׁשׂוֹאֲלִים
אוֹתוֹ שְׂאֵלָה בְּסִגְיָא שְׁבָה הוּא עוֹסֵק, וְיוֹדֵעַ לְהִשִּׁיב עַל אֲתֵר - הָרִי הוּא תְּלַמִּיד-חֲכָם. עַד
כָּאן. וּבְאֵרוֹ הַמְּפָרְשִׁים, שֶׁאֲוֹתָם חֲכָמִים הָיוּ יַחֲדִים בְּדוֹרָם, וְהִגֵּם שֶׁהָיוּ בַּחוּרִים צְעִירִים,
לֹא הָיוּ כְּמוֹתָם כָּלֵל בְּתַלְמִידֵי-הַחֲכָמִים שֶׁבְּאוֹתוֹ דוֹר.

עוֹד הַבִּיָּאָה הַגְּמָרָא בְּמַסְקַת בְּרִכּוֹת [נז, ב], שֶׁאָדָם הַרוֹאֶה אֶת 'בֶּן זוּמָא' בְּחִלּוּמוֹ, יִצְפֶּה
לְחֲכָמָה. הָרִי לָנוּ מִקְצַת שְׁבָחוֹ שֶׁל הַתְּנָאִי הַקְּדוֹשׁ בֶּן זוּמָא, וְגִדֵּל חֲכָמָתוֹ בַּתּוֹרָה.

נְשִׂמַת בֶּן זוּמָא

כְּתַב רַבְּנּוֹ אַבְרָהָם אֲזוּלָאִי עָלָיו הַשְּׁלוֹם [חסד לאברהם, מעין ה, נהר כח], שֶׁנִּשְׁשַׁמְתוֹ שֶׁל בֶּן זוּמָא
הִיָּתָה גְבוּהָה מְאֹד, וְהָיוּ תְּלוּיּוֹת בָּהּ שְׁשִׁים אֲלֶף מִנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּעִנְיָן שֶׁמְצִינּוּ
בְּמִשָּׁה רַבְּנּוֹ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, כְּמַבְאָר בְּזֵהר הַקְּדוֹשׁ [בראשית, דף כה עמוד א]: "וְהָא אֲוִקְמוּהָ דְלִית
דוֹר פְּחוֹת מִשְׁשִׁים רְבוּא, וְדָא מִשָּׁה, דְּאֲתָמֵר בִּיהּ דְּאֲנִתְתָּא חֲדָא יְלֵדָה שְׁשִׁים רְבוּא בְּכָרֵס
אֲחַת". וְכַתְּבוּ הַמְּפָרְשִׁים בְּעֵמֶק הָעִנְיָן, שֶׁכָּל-הַשְּׁשִׁים רְבוּא שֶׁהוֹצִיא מִשָּׁה מֵאַרְצֵי-מִצְרַיִם,
הָיוּ שְׁקוּלִים כְּנִגְדּוֹ.

עוֹד כְּתַב רַבְּנּוֹ הָאֲרָ"י עָלָיו הַשְּׁלוֹם [הובא בחסד לאברהם, שם], שֶׁבֶן זוּמָא הִיָּה שְׂרֵשׁ נְשִׁמַּת
הַבָּל, בְּנּוֹ שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן, וְיֵשׁ לְכָף רִמּוֹז בְּשִׁמּוֹ שְׁקוּרָאוֹ 'הַבָּל', מִלְּשׁוֹן 'הַבֶּל-פָּה',
שֶׁהָיָה מְרֻבָּה בְּדַבּוּר, כִּף גַּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זוּמָא הִיָּה מִן הַדְּרָשָׁנִים, וְהִרְבָּה לְדַרֵּשׁ לְרַבִּים,
כְּנִזְכָּר לְעִיל מִדְּבַרֵי הַגְּמָרָא [סוטה מט, א].

ראשון לציון

דורש ציון

הלומד מכל-אדם, מוסיף חכמה

עוד יש להוסיף, שהלומד מכל-אדם אינו מחזיק את עצמו כבן לחכם, ולכן אינו בוש לומר שאינו יודע, ומתוּך כן מוסיף והולך בחכמה תמיד. אך הַחַשׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁבֵּר הַתַּחֲבֵם - לא ילמד יותר, וגם מה שֶׁבֵּר לְמַד - ישכח ממנו (מדרש שמואל).

סדר השתלשלות נשמתו של
הכל בעולם בדורות
שאחרי פטירתו, כשנשמתו
הלבשה במספר גדולי ישראל
וחכמים, מבאר בספר "שער
הגלגולים" למהרח"ו [הקדמה

לת, זו לשונו: "שרש אחד מן הכל - לוט בן הרון, רחבעם המלך, שאול המלך, יהושפט המלך, צדקיהו המלך, שמעון הצדיק, יהודה בן חשמונאי, שמעון בן זומא, שמעון בן גנס, שמעון אחי עזריא, רבי אלעאי אביו של רבי יהודה, איסי בר יהודה, רב ברונא, רב שעוריים, רבא, רב אחא בריה דרב איקא, רב חסדא, רב בנימין בר יפת, רב חנינא סבא, רבי אלעאי האמונא, רבי אבא בר ממל, רחבא מפומבדיתא, רב אבדימי אביו, רבי יצחק בר אבדימי, אבוה בר איהי, בנימין בר איהי אחיו, רב אחא גאון מפומבדיתא, רב חנינא גאון, רבי יוסף בן מיגאס רבו של הרמב"ם". עד כאן.

זהירות בהכמת הסוד

ארבעה נכנסו לפרדס'

בגמרא [חגיגה יד, ב] מספר, שֶׁבֵּן עֲזַאי וּבֶן זֹמָא נִפְטְרוּ בְּדַמֵּי יְמֵיהֶם אַחֲרֵי שֶׁנִּכְנסוּ לַפְּרָדֶּס, כְּלוּמַר, כְּאֲשֶׁר עֲסָקוּ בְּסוּדוֹת הַתּוֹרָה. אָכֵן, יֵשׁ לְדַעַת, שֶׁדַּבְּרִים אֵלוּ שֶׁעֲסָקוּ בָהֶם הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים הֵלְלוּ, רְחוּקִים הֵם מְאֹד מִהֲבִנַּת שְׁכֻלְנוּ, וְהֵיוּ בָהֶם סוּדוֹת גְּדוֹלִים וְעֲצוּמִים מִחֲכָמַת הַמְּרֻכָּבָה וּמַעֲשֵׂי בְּרָאשִׁית, אֲשֶׁר לֹא כָּל-אֶחָד רָאוּ לְלַמְּדָם. וְזוֹ לְשׁוֹן הַגְּמָרָא שֶׁם: **"תנו רבנן: ארבעה נכנסו בפרדס, ואלו הן: בן עזאי, ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא. אמר להם רבי עקיבא: כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור, אל תאמרו מים מים! משום שנאמר [תהלים קא, ז]: 'דבר שקרים לא יפון לנגד עיני'. בן עזאי - הציץ ומת, עליו הכתוב אומר [שם קטז, טז]: 'יקר בעיני ה' הפותה לחסידיו'. בן זומא - הציץ ונפגע ורשי: נטרפה דעתו], ועליו הכתוב אומר [משלי כה, טז]: 'דבש מצאת אכל דיך, פן תשבוענו והקאתו'. אחר - קצץ בנטיעות. רבי עקיבא - יצא בשלום". עד כאן.**